

להקטגוריה שנתחדשה

חשבנו כי פרשת העלילה כבר נחתמה, היהדות הדתית היא רגישה מאוד ומרהקת כל מי שיש עליו צל של חשד. בשצאי"ת, ספרים שאין בתוכם כל דעה נפסדת, מליאי מוסר ויראת שמים בכל זאת הוצאו בשביל שיש חשד שמהברם השתייך לכת זו, והיהדות והנאמנה הזו מעריצה את רבינו יהונתן אייבשיץ ולומדת מכפריו לא רק הלכה ברורה כי אם גם ארחות יסוד ויראת ה', וכבר עבדו רבנן שלמא בהדייהו, שתי המשפחות התחתנו והרחוקים נתקרבו חשבנו כי אין צורך לטפל עוד בפרשה כאובה זו, ואפילו לכתוב את מאמרי הקודם.

אבל הנה בימים האחרונים נגללה מחדש פרשה זו, בראש כל חוצות נדבקות מודעות צעקניות על הרצאות, והנושא: „האם היה ר"י אייבשיץ שצא"י?" ענין ופיקנטי שימשיך קהל ופרסם את המרצה ותגליתיו, וגם ברבי עונים המופיעים זה עכשיו מהבה פרופ' שלום לטפל בה, חושבני איפוא שמיכרחים להזדקק שוב לברר טוב התגליות והמסקנות.

בבקורת ספר באנגלית על ר' יעקב מעמדין בקריית ספר שנה ט"ז ע' 320-338 מצא ש. מקום לפרסם חומר חדש להתרת שאלה זו, את הספר המבוקר לא ראיתי ואין זה מעניני עכשיו להגיב על דבריו היא ומסקנותיה, כמו כן לא אגיד בביאור קמיעותיו של ר"א שבזמנו פירש אותם כותבם על פי דרכו ור"ע מצא ע"פ הלופי אותיות אלב"ם אתב"ש וכדומה רמזים לשם שבתי צבי, הדברים הם עתיקים ולא הובא כל חומר חדש לפענת ענין סגולי כקמיעה, נסכם רק „חדושי" המבקר, תגליותיו ומסקנותיו ונניח יהדברים הצדדיים וגבובי דברים.

א. בהניחו בצדק שחוקר הבא להכריע בשאלת השבתאות המיוחס לר"א צריך לחקור בכפריו בשדה הקבלה שכן רק כאן היכולת בדינו להכריע לא ע"פ וטכסטים קבועים... ידעתי — הוא אומר — רק את ספרו האחד בקבלה שיש בו אריכות דברים מספקת ושבדודאי יצא מתחת ידי ר"א ונמצא הוא בדינו בדפוס, הוא כתוב אמנם כולו באורא שבתאית, בלשון השבתאים ובהסתר תבכות בבעיותיהם המיוחדות בסוד האלהות, אבל עדיין היה אפשר לטעון שאולי לא עמד ר"א על מהותם האפיקורסית של הרעיונות שפיתח אותם באריכות רבה באגרותיו לתלמידו ר' שמעון בוכהלטר בפרעשבורג שנדפסו בשנת תרנ"א בשם ספר „שם עולם"... והנה הסגוריאלי כביכול שהציע כי לא עמד ר"א על מהותם האפיקורסית של הרעיונות שפיתח אותם באריכות רבה באגרותיו הוא בלתי נכונה ולא מתקבלת על הלב כלל וכלל, גם אם נניח שיש אפשרות שאדם ישחמש בנוסחה סתומה של קמיע מכלי לדעת הנרמז בה, בחשבו מראש הן כל ענין קמיע לא להגיון ניתן היא סגולית בלי הסברה, ובכן מבלי לחסור הרבה משחמש בסגנונה, ובכל זאת כשנשאל לפענת ענינה יתכן שישתדל להכניס בה הסבר כפי חריצת שכלו, אבל לא יאמין שבעל שכל חודר לעומקו ותוכו של כל דבר בינה כר"א יכתוב אגרות בכמות של ספר שלם באריכות דברים כלליים ופרטיים ולא יעמד כלל על הגרעין המרכזי שבדברי עצמו, וההנחות היסודיות לא חבררנה לו, זה אי אפשר, כל המלמד סגוריאלי כו על ר"א מראה שאין לו מושג מהאדם שעליו הוא מדבר.

אבל מעיקרא דדינא פירכא, מאין לקח הפרופיסור הוודאית שספר זה, „גוודאי יצא מתחת יד ר' יונתן“, האם הדפיסו רי"א בחייו, או בניו ותלמידיו הדפסוהו אחרי פטירתו, או גם אחרי שמיטות ויובלות האם נדפס אחרי שהוזזה וקיים כתב ידו של רי"א? לא כן, כל המסופר על השתלשלות הספר הן הוא חומר לרימן, שקר בדוי מאל"ף עד תי"ו.

נתבינן נא קצת, אדם כרי"א אישיות מרכזית בישראל בתקופתו, אדם שחיבר הרבה כפרים רבי הכמות — אינני מדבר על האיכות — במקצועות שונות שבולטות עמיקות, איש שהמעיט בכלל לכתוב „תשובות“, לא חפץ לפזר מזמנו וכחו להיות נענה לכל שואל בענינים שונים כי אם התרכז בלימודיו על הסדר, והנה אדם כמוהו אם יצא מהרגלו, למי יכתוב גדול הדור כמוהו, וביחוד בעניני אלהית שאין מוסרין לכל אדם, הן יעריך מכתביו לחבר מוסמך מגדולי הדיר כוהנו, או נאמר לאחד מהאידיאלוגים של השבתאים, בכל אופן הן אי אפשר שר' יהונתן, אייבשיץ ימשיך קישור מתמיד של חלופי אגרות, בעניני קבלה עם בן בלי שם.

מארי דאברהם! ספרו נא לי מי הוא זה האיש שכל כך התקשר רי"א אתו עמו עד כדי כך לעלוח אליו אגרות? ותוכנו לא מכתב פרטי ולא תשובה בהלכה כי אם בחקר אלוה — ? הראו נא לי איפה נזכר שם „שמעון בוכהאלטר“ בין תלמידי הרבי ר' יהונתן?

נשמע השתלשלות הספר וגלוי, גרץ כותב: רעי החכם המלומד הר"ר יצחק מיועס גלה כפר בכתב יד אשר המחבר או המאסף היה תלמידו של הר"ר אייבשיץ ושמו שמעון בוכהאלטר, בפרעשבורג (וקרא אותו בשם „לקט שמעוני“ או „עם עולם“), לדברי מיועס השיג דוא לראשונה את הכת"י מידי הרב רבי שמעון סיפר הרב בקראקא, זה האיש שמעון בוכהאלטר אסף וקבץ בשנת תק"ח כל מה שקבל מר"י אייבשיץ בכתב ובעל פה בעניני קבלה ופילוסופיה במשך עשרים שנה משנת תפ"ח ת"ץ וכו' וכו' (די"י גרץ-שפ"ר ח"ח ע' 627). שמעו שמיע והתבהו האחד בחר לו רי"א לעמוד עמו בקישור ושם האיש ההוא בלתי ידוע, כלל מימות רי"א עד הגילוי לא בחוג התורנים יאף לא בחוג השבתאים, והאדם ההוא הוא שסגנו המכתבים בדיוק גמור לא פחות ולא יותר, וכאשר בא כן הלך בחושך ולסוף שמו.

ומיד מי קבל איתי מיועס הכת"י? מידי הרב שמעון סופר הרב בקראקא, ואמנם היה ר"ש סופר רב בקראקא אבל הלוא נתגדל בבית אביו הרב בפרשי בורג בטח ידע את בני העיר, ור"ש סופר בהיות הכתב יד בידו אולי מירוסת אבותיו האם לא ידע כלל מתוכנו ולא הכיר שום צל של שצאי"ת בבעל הכפר, ואם כן הכיר וידע את תוכנו ומכרו לידים אמנות של מיועס ולא לזרועי תורה ויקירי רי"א, הרי זה מראה שידע על הקישור של רי"א עם שצאי"ת, זה, וזה, זה מוכחש מכל אנשי ביתו ומקורבני ר"ש סופר המעריך הגדיל של הררי"א, ראה שם הגדולים הוצאת ר"מ קרנגל, ח"א שארית ציון (ק"כ ע"ב) ערך ר"י אייבשיץ, אלא מאי כל האגדה היא בדויה מראשה יעד סיפה, אינני ידע אם בכלל חי בפרעשבורג אדם בשם „שמעון בוכהאלטר“ 4), או השתמשו בשם אדם שכבר מת והם הם מוצאי הספר, הם יעשו לו „שם עולם“.

מובן שכל זייסן ידע את מלאכתי ימכניס קצת מסגנון האדם שעל שמו היא מזויף למען סמות את העינים, מדוע ולאיוזו מטרה עשו זאת המזויפים המציאים? אין זה הזיוף היחידי של חברנו זו חלוצי ההשכלה שהתכלית

קדשה את האמצעים. בהודמנות אחרת נדבר על כאלו וכאלו.
ב. היחס של ר' יחזקאל לאנדא הנודע ביהודה לר"א, היא אומר:
"ידוע ענין האגרת של הנו"ב לממשלתו, ר"א ביקש לעזוב
בסוף ימיו את קהלות אה"ו ופנה דרך ציר דניה למלכת אוסטריה
שחבטל את האיכיר שאכרו עליו לשבת במדינת בוהמיה, בארכיון
הקהלה בפראג נמצאה אגרת או הצעת אגרת מצד הנו"ב (הדבר
לא נתהווה כל צרכו כי יש מעידים שאין התימתו על האגרת)
ובו הוא מצטרף למאשימים את ר"א בשבתאות, ולא בניקל
אפשר להסיר עדותי זו הצדה כמו שניסה הרב דוקס בס' אוה
למישב ע' 21.

בציון שנה ששית ע' 99 חוזר הפרופ' לענין זה ומביא מאמרו
של סימונון שהביא בשם רוזנברג שכן יש חתימת הנו"ב
על החתימה אלא שנמחקה אחרי כן, ובשם מיוזעס שברשימת התעור
דות של המוסד הממשלתי נרשמה בקשה של ר"א לאנדא שלא
להרשות לר"א לחזור לפראג. יש לנו איפוא עדות ברורה, לא
בלשון מטושטשת המשתמעת לכמה פנים שבעל הנידע ביהודה
חשב את ר' יונתן לשבתאי.

וידועים דברי הנו"ב שכתב בריב הגדול על הכהן שנחשד
בשבתאות בק"ק גוטיין (שלשים שנה אחרי ריב הקמיעות) ודברי
(המובאים בשו"ת ר"א פלקלש) מגלים אגב גררא את דעתו מענין
ר' יונתן; באנשים הללו לא נכשל אדם מעולם בעוון חושד בכש-
רים כי מי שחושדין יש בו, וכן גם בהערות ר' יחזקאל בשו"ת
תשובה מאהבה ס' ק"א כי מעט אשר ראיתי במי שנחשד בזה
שיהיה נקי לגמרי ואם אין בו כולו יש בו מקצתו.

והנה על "מכתב בקשה" של הנו"ב יש כמעט ספרית שלמה הרבה כבר
טיפלו בזה, עוד לא מסתלקים הצדה דברי דוקס אם מתארים אותו באירוניה
"הרב", ישנם עוד דברים שנחפרסמו אחרי דברי סימונון שצריכים להביא
בחשבון כמו בעתון Beilage d. Jüd. Presse No. 6 4 Feb. 1904.

הא' הפרופ' סגנן את דבריו כאלו עכשיו אחרי מציאתו של מיוזעס יש
לנו כבר עדות ברורה שבעל נו"ב חשב את ר"א לשבתאי, כאלו עתה נגלה
עצם מכתבו של הנו"ב ורואים אנחנו בקשתו ונימיקיו, וזה לא נכון. מיוזעס אומר
שהתעודות עצמן לא נשארו, כי אם רשימת הבקשות שבאו להמשרד הממשלתי,
מובן שכל עוד שאין עצם התעודות אין אנחנו יכולים להחליט דבר על תוכנן.
יוכל היות שפחד הנו"ב שאש המחלוקת תעבור לפראג בבא ר"א שמה כבירת
מלפני ר"ע, ישנו עוד כמה אפשרויות שלא היכרתי, ולנגד זה יודעים אנחנו
יחס ההערצה של הנו"ב לר"א מלבד ממכתבו בליחות עדות והספדי בהסתלקותו
של ר"א, כי אם גם בחיים חיותו איך שקנא לכבודו ראה התעודות האיטנטיות
שפרסם ליבן במאסף Jahrbuch Frankf. a. M. 1903 S. 325-6.

וביחוד יכולים לנו ללמוד על יחסו של הנו"ב לר"א מיחס אחד מתלמידיו
המיובהקים שנתגדל אצלו ויצק מים על ידיו שנים רבות הוא הג"ר אלעזר פלקש.
וידוע כי ר"א פלקלש היה אחד הלוחמים בכל חוסף נגד השבתאים ופרנקאים,
והנה נמסרה לנו פתקא קטנה כתובה בעצם כתב ידו שהדביק לס' עדות ביעקב
מרי"ע יבא כתב: הנה "עדות" זו עדית שקר, ויחזיק לעז על גדיל עולם ניע
ועל שערי גדולי ישראל יונתו על משכבותם, וחשד אותם בדבר אשר לא היה ילא